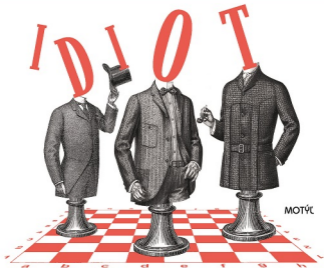

PSYCHOLOGIA STUPIDITY

EDITOR:

JEAN-FRANÇOIS MARMION

**PSYCHOLÓGIA
STUPIDITY**

PSYCHOLÓGIA STUPIDITY

EDITOR:

JEAN-FRANÇOIS MARMION

VYDAVATELSTVO MOTÝL

PSYCHOLOGIE DE LA CONNERIE

Copyright © edited by Jean-François Marmion 2022. Published by special arrangement with Éditions Sciences Humaines in conjunction with their duly appointed agent 2 Seas Literary Agency and co-agent Livia Stoia Literary Agency.

Text: © Sciences Humaines 2018

P. 7 : Où en est la psychologie de l'enfant ? René Zazzo © 1983, Éditions Denoël.

Cover © M. Zut

Illustrations © M. Zut, pages 30, 52, 62, 78, 100, 110, 142, 160, 190, 204, 212, 230, 240, 266, 288, 318

Translated from the English originally published as The Psychology of Stupidity by Penguin Books, New York 2020.

All rights reserved.

Translation © Lucia Tomečková 2022

Slovak edition © Vydavateľstvo Motýl, s. r. o. 2023

Design: Zuzana Ondrovičová

www.vydavatelstvomotyl.sk

Tlač: TBB, a. s., Banská Bystrica

ISBN: 978-80-8164-321-7

Jean-François Marmion (editor) je psychológ, spoluredaktor francúzskeho magazínu *Sciences Humaines* [Humanitné vedy] a bývalý šéfredaktor francúzskeho magazínu *Le Cercle Psy* [Psychologický kruh]. Žije vo Francúzsku, kde sa *Psychológia stupidity* stala bestsellerom.

Obsah

<i>Varovanie pred hlúposťou</i> <i>Jean-François Marmion</i>	11
Vedecká štúdia o idiotoch <i>Serge Ciccotti</i>	17
Taxonómia hlupákov <i>Jean-François Dortier</i>	29
O kreténstve <i>Rozhovor s Aaronom Jamesom</i>	41
Od hlúposti k táraninám <i>Pascal Engel</i>	51
Byť človekom znamená nechať sa ľahko oklamať <i>Jean-François Marmion</i>	61
Nechajte spravodlivosť konať (svoju potrebu) <i>Jean-François Marmion</i>	68
Kritika čistej logiky <i>Jean-François Marmion</i>	69
Bežné predsudky (a heuristika) <i>Jean-François Marmion</i>	71
Stupidita a kognitívny predsudok <i>Ewa Drozda-Senkowska</i>	78
Myslenie rýchle a pomalé <i>Rozhovor s Danielom Kahnemanom</i>	88

Poštuchnutie <i>Jean-François Marmion</i>	95
Kahneman a Tversky: Nádherne priateľstvo <i>Jean-François Marmion</i>	95
O hlúpom mozgu <i>Pierre Lemarquis</i>	99
Zámerná idiocia <i>Yves-Alexandre Thalmann</i>	109
Prečo veľmi múdri ľudia veria veľmi hlúpym myšlienkam <i>Brigitte Axelradová</i>	119
Prečo nachádzame zmysel v náhodných udalostiach Rozhovor s <i>Nicolasom Gauvritom</i>	131
Stupidita v podobe logického delíria <i>Boris Cyrulnik</i>	141
Jazyk stupidity <i>Patrick Moreau</i>	149
Emócie nás (niekedy) robia hlúpejšími Rozhovor s <i>Antoniom Damasiom</i>	159
Stupidita a narcizmus <i>Jean Cottraux</i>	165
Najväčší mediálny manipulátor: Médiá samej osebe Rozhovor s <i>Ryanom Holidayom</i>	177
Manipulácia na internete: umenie v plienkach <i>Jean-François Marmion</i>	184
Stará známa pesnička <i>Jean-François Marmion</i>	186
Hlúpe a prekliate sociálne siete <i>François Jost</i>	189
Animovaná múdrosť <i>François Jost</i>	201
Internet: Smrť inteligencie? Rozhovor s <i>Howardom Gardnerom</i>	203
Stupidita a postpravda <i>Sebastian Dieguez</i>	205

Metamorfózy nacionalistického bláznovstva 	
<i>Pierre de Senarclens</i>	229
Ako môžeme bojovať proti kolektívnej chybe? 	
<i>Claudie Bertová</i>	239
Všetci sme blázniví spotrebitelia 	
Rozhovor s <i>Danom Arielym</i>	245
Paradoxy nadbytku <i>Jean-François Dortier</i>	251
Ďlovek: zvierá odhodlané urobiť čokoľvek 	
<i>Laurent Bègue</i>	253
Viac mäsa než rozumu <i>Laurent Bègue</i>	263
Čo môžeme urobiť s kreténmi? 	
<i>Emmanuelle Piquetová</i>	265
Stupidita z perspektívy dieťaťa 	
Rozhovor s <i>Alison Gopnikovou</i>	275
Snívame o stupidite? Delphine Oudietteová	287
Najväčšia hlúposť je namýšľať si vlastnú múdrosť 	
Rozhovor so <i>Jeanom-Claudom Carrièrom</i>	297
Zmierenie sa s vlastnou hlúposťou 	
<i>Stacey Callahanová</i>	307
Nehanebnosť <i>Stacey Callahanová</i>	315
Bezvýhradné sebaprijatie <i>Stacey Callahanová</i>	316
Stupidita ako vedľajší produkt múdrosti 	
Rozhovor s <i>Tobiem Nathanom</i>	317
<i>Autori</i>	327
<i>Poznámky</i>	333

Varovanie pred hlúposťou

Ó, pocestný, vzdaj sa svojej nádeje

Ako píše Descartes: „Zdravý rozum je najlepšie rozdelená vec, pretože každý si myslí, že ho má dostatok.“ No čo stupidita?

Či už tečie, alebo kvapká, vyteká alebo padá, stupidita je všade. Bez hraníc a limitov. Niekedy má podobu jemného, takmer znesiteľného šplechotu, inokedy vyzerá ako nechutný smradlavý močiar. Občas sa prejaví vo forme zemetrasenia, búrky alebo prívalovej vlny, ktorá zaplaví všetko, čo jej stojí v ceste, ničí, gniavi, pustoší. Nech na seba hlúposť prevezme akúkoľvek podobu, ošpliecha nás všetkých. Ako sa hovorí, my sami sme jej zdrojom. Ani ja nie som výnimkou.

Neznesiteľná ťažoba bytia

Každý deň sledujeme, počúvame alebo čítame hlúposti. Zároveň sme všetci rovnako vinní, pretože ich sami vytvárame, premýšľame

o nich a rozširujeme ich. Všetci sme občas hlupákmi, ktorí chrlia nezmysly, čo im napadnú, pričom nemyslia na skutočné následky svojich činov. Dôležité je, aby sme si ich uvedomili a mrzelo nás to, pretože mylíť sa je ľudské, a priznať si chybu je polovica úspechu na ceste k odpusteniu. Vždy nás bude niekto považovať za hlupáka, ale my sami dokážeme rozoznať vlastnú stupiditu len málokedy. Okrem neutíchajúceho pradenia idiotizmu, ktoré nás denne obklopuje, sa, bohužiaľ, stretávame aj s burácaním majstrov hlupákov a kráľov stupidnosti – debilov s veľkým D. Či už sa s nimi stretnete v práci, alebo doma, nie je na nich nič vtipné. Prenasledujú a obťažujú nás svojou hlúposťou, zadubenou zaťatosťou a vlastnou neoprávnenou aroganciou. Prosperujú, podpisujú sa do dokumentov, a s radosťou šmahom ruky zavrhnú vaše názory, pocity a vašu dôstojnosť. Rozpárajú vašu morálku a prinútiť vás pochybovať o spravodlivosti na tomto otrasnom svete. Nezáleží na tom, ako veľmi sa snažíte, ani na chvíľu sa vám nepodarí nadviazať s nimi úprimný kontakt.

Stupidita predstavuje nedodržaný sľub, sľub inteligencie a viery, že sa idioti medzi nami, tí zradcovia ľudskosti, prezradia. Kreténi sú ako hlúpa zver! Aj keby sme ju chceli rozmaznávať či sa s ňou spriatelieť, nikdy nedosiahne dostatočnú úroveň, lepšie povedané, našu úroveň. Kreténi trpia chorobou, na ktorú nejestvuje liek. A keďže sa odmietajú liečiť, žijú v presvedčení, že sú jednookými kráľmi medzi slepými, tragikomický kruh sa tak uzatvára. Na fascinácii ľudstva zombíkmi nie je nič prekvapivé – predstavujú napodobeninu existencie, priťahuje nás ich intelektuálna jednoduchosť, ich nekonečná a elementárna potreba stiahnuť so sebou všetko živé, hrdinov aj jednoduchých ľudí, dostať nás na svoju úroveň. Vlastne to dáva zmysel: hlupáci, rovnako ako zombíci, vám túžia zožrať mozog: tieto pomýlené ľudské bytosti sa nikdy nemýlia. Ich najhoršia vlastnosť je tá, že občas dokážu byť inteligentní

alebo sa tak aspoň tváriť. Veľmi šikovne vedia zameniť hranice vedomostí za mreže na kľetke, v ktorej by najradšej pálili knihy – a ich autorov – v mene nejakej ideológie alebo z iného dôvodu odpozeraného od akéhosi ambiciózneho mudrca (či už stupídneho alebo nie).

Z neistoty sa zbláznite, z istoty ohlúpnete

Hlupáci vás okamžite zavrhnú – bez možnosti odvolania sa a bez priznania poľahčujúcich okolností – aj na základe pohľadu získaného pri letmom zložení klapiek z očí. Vedia, ako vyburcovať svojich sympatizantov, ako ich vyprovokovať k lynčovaniu v mene cti, zvyku a rešpektu. Idiot loví vo svorke a premýšľa stádovito. Ako sa spieva v piesni Georgesa Brassensa: „Plurál je pre ľudstvo zbytočný, keď sa aspoň štyria zídu, razom o rozum prídu.“ Brassens tiež vyhlasoval: „Sláva človeku, ktorý nemá posvätné ideály, aspoň nie je pre susedov otravný.“ Bohužiaľ, naši susedia nám túto láskavosť nevrátia vždy rovnakým spôsobom.

Otravný idiot vám nemusí strpčovať život, je spokojný sám so sebou. Absolútne nikdy o sebe nepochybuje a je presvedčený o svojich právach. Šťastný imbecil pošliape vaše práva bez minutia oka. Blázon vníma svoje presvedčenie ako pravdu vytesanú do kameňa, zatiaľ čo skutočné poznanie stojí na piesku. Z neistoty sa zbláznite, z istoty ohlúpnete – musíte si vybrať, do akého tímu

patríte. Debil si myslí, že vie všetko lepšie ako vy – nielenže vie, čo by ste si mali myslieť, ako sa cítiť, čo robiť s vlastnými rukami, vie dokonca aj to, koho by ste mali voliť. Ak vyjadríte nesúhlas, bude vami pohŕdať, urážať a napádať vás, obrazne aj doslovne, a to všetko pre vaše dobro. Ak to môže v mene nejakého vyššieho dobra urobiť, nezaváha ani sekundu a absolútne beztriestne napadne vašu (v jeho očiach) poľutovaniahodnú existenciu.

Krutou pravdou však ostáva, že odôvodnená sebaobrana je pasca. Ak sa pokúsite rozumne debatovať s idiotom alebo sa pokúsite zmeniť jeho názor, ste stratený. Vo chvíli, keď ste sa rozhodli, že je vašou povinnosťou naviesť ho na správnu cestu, keď vám napadne, že viete, čo by si mal myslieť a ako by mal konať (samozrejme, rovnako ako vy), pasca sklapla. Zrazu ste idiotom vy – a dokonca naivným idiotom, pretože si myslíte, že zvládnete túto výzvu. No čo je horšie, čím viac sa snažíte naviesť na správnu cestu idiota, tým viac je on presvedčený o svojej pravde. S potešením sa považuje za obeť, ktorá ostatných otravuje, čo vníma ako dôkaz svojej pravdy. Karhaním mu dávate dôvod veriť, že je hrdinom antikonzformizmu, niekým, koho treba obhajovať a obdivovať. Člen hnutia odporu... Traste sa pred jeho hroznou kliatbou: ak sa pokúsite zmeniť hlupáka, nielenže zlyháte, ale zároveň dodáte silu a odvahu imitátorom. Predtým ste mali tú česť s jedným hlupákom: teraz ste už dvaja. Bojom proti stupidite ju robíte silnejšou. Čím viac budete útočiť na obra, tým viac duší mu padne za obeť.

Apokalyptické nezmysly

Vyplýva z toho jediné: neexistuje spôsob, ako poraziť stupiditu. Je exponenciálna. Žijeme dnes – viac ako v minulosti a menej ako v budúcnosti – v zlatom veku idiotstva? Odkedy je človek

človekom, najväčšie mozgy každej doby si mysleli presne to isté. V tom čase mali možno pravdu. A možno, tak ako všetci ostatní, boli aj oni len starými bláznami. Novinkou tejto doby však je, že jeden idiot s prístupom k červenému tlačidlu stačí na vykynoženie stupidity, dokonca celého ľudstva. Idiot zvolený ovcami, ktoré sú pyšné na to, že si môžu vybrať, ktorému mäsiarovi pôjdu pod nôž.

Ďalšou skvelou vlastnosťou našej doby je, že hoci hlúposť zatiaľ nedosiahla svoj vrchol, vieme, že ešte nikdy nebola taká prítomná, priamočiara, rezolútna a nepochybniteľná. Poľahky vo vás zanechá pocit zúfalstva vinou vašich nevzdelaných spolupútnikov. Na druhej strane, ktovie, možno vás práve to inšpiruje k takej zmene filozofie, že sa postavíte danej situácii čelom. Treba brať do úvahy fakt, aké ťažké je v poslednom čase bojovať proti márnomyseľnosti a narcizmu všetkých. Nemôžeme pritom zabudnúť na boj proti hlúposti prvého dojmu a všeobecnej prevahe povrchných súdov. Kiežby existoval druhý Erazmus a napísal by nové vydanie *Chvály bláznivosti* (nie však dlhšie než dvestoosemdesiat znakov, nech nás uchráni od migrény)! Kiežby nám príchod nového Lukrécia priniesol úľavu a možno aj radosť, ktorú by sme si mohli vychutnávať bezpečne na pobreží počas sledovania toho, ako sa loď plná bláznov ponára do hlbín, sabotovaná vlastnými pasažiermi volajúcimi o pomoc. Olizujeme si pery ako chamtivý labužník pri pohľade na sladký nektár: blázni bojujú medzi sebou, všade samá naježená srst' a nabudené egá. Múdri premýšľajú podobne, hlupáci sa hádajú urputne. Ak bojujete s túžbou ostať v role pozorovateľa a nezúčastniť sa na tomto boji, bolo by nerozumné myslieť si o sebe, že ste odolnejší voči hlúposti v porovnaní s vašimi zatrpknutými, uvrešťanými, nevrlymi a znepokojenými súputníkmi. No ak šťastná náhoda ukáže, že ste mali pravdu, to bude víťazstvo! Je múdrejšie ostať skromný, ak sa pokúsite vystúpiť vyššie ako ostatní, nikto vám to neodpustí. Podarí sa vám ujsť od stáda, no aj

tak skončíte na porážke. Vyte s vlkami, blaňte s ovcami, ale nikdy neostaňte sám, dostalo by sa vám tak len nechutného kriku. Ak sa skutočne považujete za múdrejšieho a obdivuhodnejšieho, než je priemerný Jano, je viac než jasné, že osudná diagnóza na seba nenechá dlho čakať: najpravdepodobnejšie ste sa stali nevedomým prenášačom stupidity.

Vzhľadom na rozsiahlosť danej katastrofy, cieľ tejto knihy, ktorým je snaha o preskúmanie stupidity, nemôže predstavovať nič iné než ďalší bláznivý počin. Venovať sa tejto téme je trúfale, dojímavé alebo prinajmenšom neskonalo hlúpe. Veľmi dobre si to uvedomujem, ale nastal čas, aby odvážny idiot rozvíril stojaté vody. Pri troche šťastia sa moja snaha ukáže ako smiešna. Smiešnosť nie je fatálna, hlúposť áno! A všetkých nás prežije. S istotou nás pochová. Teda len v prípade, ak nás nebude nasledovať do hrobu...

Posledná myšlienka: toto zamyslenie o hlupákoch sa netýka výlučne mužského pohlavia. Tak sa upokojte, vy hlupane! Ani jedno z pohlaví nemá patent na hlúposť. Preto vyhlasujem: Ó, idioti všetkých zemí a hlupáci všetkých druhov – hovädá a štetky, geniálni trpáci a pochabé kurvy, špinaví bastardi a nechutné šlapky, patetickí mamlasi a diabolské drzane, somári a kravy, chrapúni a zlatokopky, úbohí lajdáci a bláznivé dámičky, vetroplachovia a hlúpe husi, pomätenci a dubové hlavy, blbci a trúby, imbecilovia, kozy, dutohlavci, debilkovia, omyly prírody, zadubenci, nuly, klauni, blbečkovia, vy slaboduchí besniaci kreténi a zaostalí trtkovia, čuráci, spodina spoločnosti, rojkovia, slintoši, otravy otravné a tupci – toto je vaša chvíľka slávy: táto kniha je len a len o vás. No vy sa v jej riadkoch nespoznáte.

Váš oddaný hlupák,
Jean-François Marmion

Vedecká
štúdia
o idiotoch

Serge Ciccotti

Psychológ a výskumník
na Univerzite Južného Bretónska

„Nevzdelanec deklaruje,
vedec pochybuje, mudrc premýšľa.“

– ARISTOTELES

Je možné napísať vedeckú štúdiu o idiotoch? Aká provokatívna otázka! Existuje mnoho stupídnych štúdií (napríklad „Prdenie ako obrana pred nevýslovným strachom“¹, štúdie o nezmyselných pracovných miestach bez spoločenskej hodnoty, ktoré prinášajú len štipku osobného uspokojenia²), ale štúdie o samotných idiotoch? Ako by taký výskum asi prebiehal?

Ak sa poriadne zamyslíme nad vedeckou literatúrou z oblasti psychológie, zistíme, že vo všeobecnosti už boli mnohé hlúposti preskúmané. Hoci by sme teoreticky mohli vykonať vedecký výskum o idiotoch, musíme si uvedomiť, že v praxi by táto štúdia predstavovala viac-menej štúdiu o celom ľudstve. Lenže idiota si dokážeme predstaviť aj na základe rôznych premenných skúmaných v rámci iných štúdií. Vďaka nim môžeme získať celkom jasnú predstavu o idiotoch (neprijemne zvedaví, hlúpi, ľudia s obmedzenou pozornosťou alebo intelektom) a ďalších im podobných, ktorí disponujú vlastnosťami, ako sú napríklad: márnomyseľnosť, absolútna nafúkanosť, totálna neempatickosť, pričom takáto hlúposť vychádza z toxického narcizmu.

Hlúposť a obmedzená pozornosť

Vedci uprednostňujú zameranie výskumu na to, aby pochopili, *prečo* sa ľudia občas správajú ako idioti pred skúmaním idiotstva ako samostatnej témy.

Behaviorálne štúdie³ tvrdia, že väčšina ľudí zvyčajne neanalyzuje svoje okolie do hĺbky, predtým než začne konať. Spoliehajú sa na rutinné, dôverne známe správanie, ktoré je automatickou odpoveďou na vnútorné či vonkajšie podnety. To je dôvod, prečo sa vo vašom okolí vždy nájde hlupák, ktorý sa opýta: „Ako sa máš?“ keď vy práve plačete. Čo je rovnako hlúpe, ako skontrolovať hodinky po druhý raz, hoci ste sa na ne práve pozreli.

Ak chcete vedieť, koľko je hodín, pozriete sa na hodinky – činnosť prebehne automaticky. Automatický mechanizmus podporuje nepozornosť, pretože jeho cieľom je zredukovať množstvo pozornosti potrebnej na dokončenie úlohy. Keďže nie ste dostatočne pozorný, pozriete sa na hodinky bez toho, aby ste si skutočne všimli, koľko je hodín. Nezáistate potrebnú informáciu, a preto musíte hodinky ešte raz skontrolovať. Skutočne hlúpe, však?

Skúmaním pozorovacích schopností psychológovia dokázali, že ľudia si často nevšimnú zmenu⁴, jednotlivec môže mať problém vziať na vedomie dokonca aj významný posun v realite. Aj preto sa môže stať, že hoci ste schudli desať kíľ, vždy narazíte na debila, ktorý si nevšimne žiaden rozdiel. Výskum ilúzie kontroly⁵ nám umožňuje pochopiť, prečo sa vždy nájde blbec, ktorý stláča tlačidlo vo výťahu ako šialenec, aj keď už bolo stlačené. Štúdia sociálneho vplyvu ukazuje, že ak nejaký sprostý vodič vojde do slepej uličky, vždy sa nájde idiot, ktorý ho nasleduje, a ak sa opýtate súťažiaciho, či okolo Zeme obieha Mesiak alebo Slnko, ten tupec si vyžiada radu od publika.

Ľudia zvyčajne mávnu rukou nad zdravým rozumom a očakávanými hodnotami. Tí najhlúpejší medzi nami sú spravidla tí istí, ktorých svetonázor sa najviac líši od priemeru výsledkov štúdií. Ich vízia sveta je vo všeobecnosti dosť jednoduchá: majú problém s vyššími číslami, odmocninami či komplexnosťou a na výskumnej krivke sa zvyčajne nachádzajú na periférii. Stalin raz

povedal: „Smrť jedného človeka je tragédia, smrť miliónov je štatistika.“ Vo všeobecnosti platí, že ľudia preferujú anekdoty pred vedeckými článkami plnými čísel. No idiot anekdoty priam zbožňuje. Vie o niekom, kto vypadol zo štyridsiateho poschodia a nezostal mu po páde ani škrabanec... pretože „videl som to takto v správach“.

Stupidita a viera

Štúdie o viere ukazujú, že viera v spravodlivosť („Viera v spravodlivý svet“⁶) je pravdepodobne najrozšírenejšou vierou na svete. Tí najhorší kretení sú dôkazom zneužívania tejto viery, keď napríklad povedia: „Samozrejme, že ju znásilnili, veď ste videli, čo mala oblečené.“ Čím je človek hlúpejší, tým je pravdepodobnejšie, že obviní obeť. Iný typ debila označuje chudobných za „špinavých zlodejov“.

Idiotova kapacita uveriť absolútne všetkému je excelentná. Verí čomukoľvek od klebiet až po konšpiračné teórie, od vplyvu mesiaca na naše správanie až po účinnosť homeopatie (veď existujú dôkazy, že na psoch to funguje!). 28. mája 2017 sa objavila videonahrávka motorky jazdiacej po diaľnici bez vodiča, ktorý z nej spadol tesne predtým. Zarytí idioti vyhlásili, že tento fenomén spôsobila nadprirodzená bytosť známa ako „žena v bielom“, rozumnejšie osoby to pripisujú gyroskopickému efektu.⁷ Negatívna súvislosť medzi vierou v mystické zážitky a výhrou Nobelovej ceny je očividná.⁸

Štúdie⁹ v oblasti viery rozlišujú medzi naivnou dôverčivosťou mladých a pevne zakorenenou stupiditou starých bláznov.¹⁰ Je dokázané, že negatívne spomienky časom vyblednú, zatiaľ čo tie pozitívne pretrvávajú. Z tohto dôvodu starší človek vníma minulosť

v pozitívnom svetle, a preto sa starí blázni často so smútkom sťažujú, že „za starých čias bolo všetko lepšie“.

Skúmaním iracionálneho ľudského správania psychológovia dospeli k záveru, že spomínaná skutočnosť vyplýva z potreby jednotlivca mať kontrolu nad svojím okolím. Každý živý organizmus preukazuje danú potrebu (predstavte si napríklad svojho psa, ako beží k dverám zakaždým, keď zazvoní zvonček, hoci návšteva neprišla za ním). Toto nutkanie môže dohnať ľudí k absurdnému správaniu – napríklad si nechajú vyveštiť svoj osud. Vo Francúzsku žije približne stotisíc ľudí, ktorí sa označujú za „médiá“, čím dokážu zarobiť viac ako tri miliardy dolárov ročne. Výskum zatiaľ nepotvrdil ani štipku nadprirodzeného daru týchto samozvaných médií, ale to ich neodrádza od zarábania na klientoch. Približne 20 % žien a 10 % mužov navštívi médium aspoň raz v živote. Jasnovidci málokedy ľutujú, že ich každodenným chlebom je klamať ľudí, byť idiotom zarábajúcim na iných idiotoch znie ako dosť dobrý biznisplán. Potrebu kontroly často sprevádza ilúzia kontroly, a idioti si pravdepodobne namýšľajú, že majú svoj život viac pod kontrolou než všetci ostatní¹¹. Jedným z dôkazov sily tejto ilúzie je aj šoférovanie. Ak ste spolujazdcom, bojíte sa nehody oveľa viac, než keď sedíte na mieste vodiča. Existujú aj takí blázni, ktorí na sedadle spolujazdca nedokážu zaspáť, očividne sa im to podarí, len ak šoférujú!

V snahe hodiť samé šestky, hodí idiot kockami najrýchlejšie, ako vie, alebo si vyberie špeciálne čísla, aby vyhral v lotérii. Zohne sa po mincu pre šťastie a dá si pozor, aby nikdy neprešiel popod žiaden rebrík. Blázon chce mať všetko pod kontrolou: ak vyhrá v lotérii, bolo to len vďaka tomu, že sa mu posledných šesť nocí snívalo o čísle šesť, a keďže $6 \times 6 = 36$, tak na to číslo stavil a vyhral. Zároveň musíme akceptovať fakt, že idiotovo mentálne zdravie je vcelku dobré, keďže vychádzame z poznania, že ilúzia kontroly je v prípade deprimovaných osôb oveľa slabšia¹².